

Magyar László néprajzi gyűjtései

A jeles terepmunkás születésének 200. évfordulóján

Magyar László évfordulóját igencsak elkésett odafigyelés nyomán, az utolsó pillanatban, de mégiscsak számos méltó megemlékezés kíséri (az első október 16-án zajlott le az érdi Magyar Földrajzi Múzeumban több Magyar-leszármazott jelenlétében, majd születésnapján, 2018. november 13-án az MTA Könyvtárában, ezután tanulóévei helyszínén, Dunaföldváron, utóbb nevelkedése színhelyén, Tötömösön, végül decemberben az ELTE Savaria Egyetemi Központban, születési helyén, Szombathelyen került, illetve kerül sor megemlékezésekre, tudományos ülésszakokra).

Magyar László szakmai-tudományos hozzájárása, úgy véljük, mind a mai napig csak helytel-közzel nyert kelő áttekintést, elemzést és értékelést. A kezdetek főszereplői, mindenekelőtt Hunfalvy János, akinek érdemeit persze semmiképpen sem csorbíthatjuk, hiszen nélküle talán nem is tudnánk arról, hogy létezett Magyar László, mégis azt kell mondjuk, hogy bár földrajzi-néprajzi-geológiai felkészültsége a kor legmagasabb szintjén állott, a monográfia (1859) kiadásához függesztett számos jegyzetében néha túlonúl is tudálékos, és az egyébként Magyar-féle nyers és szerkesztetlen szöveg gondozásában túllép az elfogadható határokon.

A Magyar munkásságában, könyvében, hat naplókiadványában, illetve a fokról fokra előkerülő levelekben lapuló néprajzi ismereteknek a feltárását és értékelését lényegében csak Thirring Gusztáv kezdi meg könyvében (1937). Rónay Jácint szerzőtársa, az angol W. D. Cooley, majd Toldy Ferenc rövid ismertetésében (1858), és Hunfalvy János számos rövidebb-hosszabb írásában (1856–1874 között), az ő kapcsolatai nyomán pedig a német *Petermanns Geographische Mittheilungen* is számos közleményben, elsősorban földrajzi (Magyar szavával *földirati*) kérdésekre összpontosul a figyelem, a felfedezett folyók, hegyek, tájak és azok helymeghatározása körül folyik a vita, a népleírásokat pedig csak „ismertetik”. Mi több, Sámi Lajos későbbi cikkében és könyvében (1874, 1876), Thirring egy korai cikkében (1888), Jankó János rövidebb dolgozataiban (a Kongó név eredetével vagy a Fáró Szongó katarakta kérdéséről, 1887, 1888) sem a Magyar-írásokban feltáruló néprajzi ismeretek értelmezésével szembesülünk elsősorban, amelyet kiindulásul csakis a korabeli dél-afrikai utazók, illetve a Magyar után az általa meglátogatott vidékeken járók beszámolóival való összevetés alapján kellett volna elvégezni.

Magyar László feltételezett arcvonásai, az Afrika-kutató testvéröccsének portréja felhasználásával rajzolta Kovács Árpád

Mind gyakrabban fogalmazódik meg éppen ezért az a megállapítás, hogy az érdemi Magyar László-kutatás lényegében Thirring Gusztáv (1861–1941) említett könyvével kezdődik. Ugyanis az egyébként geográfusként, statisztikusként és demográfusként is ismert, soproni születésű, nagy életű jeles tudós mintegy negyven évi kutatómunkával állítja össze, és szinte hatyúdalaként, halála előtt 4 évvel adja közre azt a munkát, amelyben már nem csekély mértékben alkalmazva a tudományos műben nélkülözhetetlen kritikai közelítésmódot, objektív mércét von, részben a néprajzi vonatkozások tekintetében is, Magyar eredményeire vonatkozóan (88–120. old.). Mindemellett a tudományos értékelést megelőzve még igyekszik világos képet rajzolni Magyar portugál és magyar kapcsolatai tekintetében, és összeállítja az utazások kronológiáját, jelezve a bizonytalan pontokat.

Thirring hivatkozik arra, hogy Magyar ugyan saját bevallása szerint Brazíliában egy *nauticus* professzortól vett órákat, hogy a helymeghatározásnál a csillagászati műszereket használni tudja, azonban adatai hibásak, többnyire túlzóak. Nagy kár persze, hogy nem tudjuk, valójában milyen műszereket használt. Viszont írásai telve vannak földrajzi helynevekkel (régiónak, tájak, hegyek, völgyek, folyók, tavak), amelyek viszont az etnolingvisztika forrásainak számítanak. Ezek beazonosítása a ma használatos nevekkel még a jövő kutatóinak feladata, bár e munka egy részét Nemerkenyi Zsombor doktori disszertációjában már elvégezte. Magyar számos növényt és állatot is megnevez, amelyek közül többet Hunfalvy jegyzeteiben hibásnak ítélt. Leírásai azonban oly élethűek, hogy ezek a legtöbb esetben könnyen beazonosíthatók. Magyar emellett éghajlati jelenségekről is szól. Ugyanakkor, mint maga is írja, nyugat-európai nyelvek mellé több helybéli bantu nyelvet (ő a bunda nyelvcsaládról tesz említést) megtanul. De a továbbiakban fény derül arra, hogy még megtanul umbundu (nála többféleképpen, főleg: kibunda), továbbá lovár / lobal / balovale, lunda (moropu), munyaneka (humbi) és a kuányama (ovampo vagy ovambo) nyelven is.

Hadd hangsúlyozzuk, a nyelvtudás a legfőbb eszköz más népek kultúrájának megismerése tekintetében. Magyar így volt képes második útjáról már elhozni a lunda nép (mata jamwo királyság) ismeretét, írta le részletesen letelepedése színhelyét, a Bihé királyságot és népét, vagy a kuanyamák birodalmát. Egyébként ezeknek az utaknak és beszámolóknak a kritikai feltárása során Thirring egy sor korabeli utazó feljegyzéseivel veti össze Magyar leírásait, és igazolja, hogy semmi alapja sincs némely egykori kritikusaiknak abban, hogy utazónk adatai légből kapottak volnának. Hosszasabban kitér a majd húsz évvel később az ovimbunduk földjén átkelő Serpa Pinto portugál ezredes feljegyzéseire, amelyek szinte semmiben sem mondanak ellent Magyar leírásainak.

Bendefy-Benda könyve, amely néhány évvel korábban (1934) jelent meg, mint Thirring jeles munkája, lényegében a Magyar-életmű (könyv és útinapló-kivonatok) kommentálását végzi el, sajnos az összevonások helyenként pontatlanságokat eredményeznek. Halász Gyula népszerűsítő igényű tanulmánya (1936) Magyar László életének és munkásságának vázlatát adja. Kéz Andor egy évre rá (1938-ban) két helyen is ír Magyarorról, a *Felfedezők lexikonában*, és Afrika-monográfiájában *Magyar László küszködése* címmel. Ezek az írások is elsősorban az életrajzi eseményekre összpontosítanak.

Valójában Vajda László összefoglalása (1951) az első olyan munka, amelyik a néprajzkutató szemével közelít Magyar László életművéhez.

Közismertebb e tekintetben Ecsedy Csaba tanulmánya (1969), akire sokan hivatkoznak, és aki szemügyre veszi Magyar szakmai fejlődését, mivel ez a fennmaradt néhány írás alapján is bizonyos mértékig kitapintható. Szerinte Afrika-utazónk már első kísérletében, amelyben a Kongón való felutazását tárja elének, jó képet ad a kongói birodalom, a manikongo országában uralkodó szokásokról. Másrészt felhívja a figyelmet azokra a népleírá-

sokra, amelyek esetében az adott etnikai csoporttól ma is szinte csak Magyar terepmunkái jöhetnek számításba (Peter Murdock nevezetes könyvére hivatkozik, aki szerint pl. a kwangere népről és királyságról ma is csak annyi az ismeretünk, mint amennyit Magyarától megtudhatunk). De a lunda, csokve, lucsazi, luena, mbunda népekről adott leírásai is e népek ritka forrásai közé tartoznak.

Fodor István monumentális munkáját (1983) kell ezután említenünk, amely a magyar afrikai etnolingvisztika csúcsának számít, és amelyben a jeles nyelvész feldolgozva Magyar umbundu nyelvi információit (szószedetek, nyelvtani vázlat, mondatpéldák, kétnyelvű folklórszövegek stb.), lényegében bebizonyítja Hunfalvyval szemben, hogy még ha igaz is, Magyar nyelvészeti ismeretekkel végképpen nem rendelkezett, feljegyzései nagyszerűen hasznosíthatók a modern nyelvészet, nyelvi leírás számára.

Magyar néprajzi gyűjtési hagyatékának számbavétele tekintetében három további nevet kell megemlítenünk. Krizsán Lászlóét, aki Magyar László életművének feldolgozását több tucat írásban kísérli meg. Nagydoktori disszertációjában Magyar terepmunka-eredményeire alapozva (lásd pl. a bomai rabszolgatelepe leírását) kísérli meg a rabszolga-kereskedelem korabeli állapotát feltárni, de a későbbiekben is többször visszatér egyrészt arra a feltevésére, hogy a rabszolga-kereskedelem üldözése idején (főleg angol hadihajók) egyrészt egy, a Kongón kialakult rejtett telepre szűkül össze és koncentrálódik az embervásár, másrészt, hogy a belső vidékeken az ún. *rejtőző népek* a rabszolgavadászok elől elmenekülve titkos telepeken (kilombók) teremtenek maguknak új életet.

Vajkai Zsófia érdeme, hogy egy dolgozatában megkísérli feltárni és összegezni Magyar-nak a hagyományos helyi földművelésre vonatkozó adatait (kár, hogy ez a munka csak portugál nyelven érhető el). Tény, hogy Magyar szinte minden munkájában kitér az általa meglátogatott területek földművelésre utaló jelenségeire, a termelt növényekre. Sőt, azon a területen, ahol megtelepszik Bihében, vetőmagokat szétosztva igyekszik újabb növényeket meghonosítani.

Kétségkívül a legsokoldalúbban Sebestyén Éva néz szembe Magyar László néprajzi hozadékaival, mégpedig abban az előszóban, amelyet a monográfiának az MTA Könyvtára Kézirattárában őrzött eredeti szövege alapján általa elkészített betűhív kiadásához (2012) írt. Sebestyén először néprajzi szemszögből tekinti át a kötet egyes fejezeteinek tartalmát. Majd a jeles utazó témáit veszi számba: röviden utal a karavánútra, mint az afrikai korabeli utazás, kereskedelem egyetlen lehetőségére, sajátos szervezetére, majd hosszasan igyekszik teljes képet adni a rabszolgaság, házirabszolga-tartás korabeli angolai gyakorlataira. Különleges értéke elemzéseinek az a rész, amelyben a bihéi királyság eredetmítoszával foglalkozik, rámutatva arra, hogy Magyar változata jóval teljesebb, mint Silva Porto 1846-ból fennmaradt variánsa. Másrészt törekszik folklórisztikai-törénelmi háttérrel vonni a nem éppen egykönnyen értelmezhető szöveghez. A továbbiakban Sebestyén még foglalkozik Magyar mezőgazdasági és vallástörténeti adalékaival. Illetve rámutat egy fejezetben arra, hogy a hosszú távú kereskedést megvalósító ovimbundu társadalomban miért játszanak fontos szerepet az érintkezési szokások.

Magyar László néprajzi gyűjtésével kapcsolatban kétségkívül nagy lépést tett előre Sebestyén Éva, de az ő elemzéssora is messze nem teljes és kielégítő még.

E rövid írásunkban mi sem tudunk részletes elemzésekkel szolgálni, de lehetőségünk van felvázolni azt, mi minden rejlik még eme derék flottahadnagy (ahogy Magyar magát sok alkalommal megnevezte) ránk maradt életműtöredékében.

A hagyományos afrikai törzsi királyságok társadalomszervezetéről a legteljesebb képet természetesen apósa, Kajaja Kajangula ovimbundu birodalma kapcsán kapunk, most

azonban a kuanyamák országában tett első látogatásának beszámolójából idézünk egy hosszabb részletet. Figyeljük meg az adatoknak azt az áradását, amely más utazási leírásokhoz hasonlóan Magyarnál is megfigyelhető (lásd: népességszám, közigazgatási területek, főnökeik, királyi hercegek, a kuanyamák nyelve, a bemutatott etnikai csoport hiedelemrendszere, kovácsmesterség, fegyverek, bel- és külkereskedelem):

„Az ország népességét circiter [körülbelül] 800 000 becsülöm, kik négy úygynevezett – Si-vihuka, Hai-kukutu, Hai-muera és Námábámbi – adminisztratív [közigazgatási] kerületekre vannak felosztva, melyeknek mindegyike egy királyi vérből eredett hercegtől igazgattatik, hol mindenki a fegyverviselésre köteles. Etnográfiailag az oukanyamák nyelveikkel egy egészen elkülönült [elkülönült] osztályt képzelnek [képeznek] a dél-afrikai népek között, akikhez tartoznak a dongák, kaffimák, oukongárik, ganzselák, oukonomátok és a sok hordákra felosztott kóborló mucimbák, akik mind összevéve formálják a nagy oukányama familiát, és azzal közös nyelvet beszélnek. A religiónak [vallásnak] semmi nyomát sem valék [voltam] képes ezen népek között felfedezni, és mindaz, amit tapasztalhaték vala [tapasztalhattam], hogy ezen népek királyukat mint fő istenséget tisztelik és félik. Most ő lévén az esőnek és a mennydörgésnek egyedüli ura, következésképpen a jónak és rossznak, ezért annak haragját sok ember- és marhaáldozattal iparkodtak megnyihíteni, amidőn [amikor] az esős időszakban azok hibáznak. A mennydörgés alkalmával, úgy hiszik, hogy a megholt király az élővel beszélgetve, az ennek tanácsot ad az igazgatásra. A tudományoknak minden ága ezen népeknél ismeretlen, mindazonáltal a réz- és kovácsmesterségben meglehetősen csínnal [csinos-sággal] dolgoznak, és fegyvereik készítésében a többi dél-afrikai népeket felülhaladják. A külkereskedés tőlük igen gyéren üzetik, mely, mint a belkereskedés, csere által történik. Fő kihordási [forgalmazott] cikkek: elefántcsont, struccmadártollak és rabszolgák – behordának üvegyöngyöket különféle színből és edényeket.” (Magyar 2018. 29. old.)

Mindehhez csak annyit tennénk hozzá, hogy a Thirring kijelölte úton továbbhaladva kellene ezeket az információkat értékelni, részben a kortársak, de persze a mai tudomány állása szerint is, mégpedig az újabb szakirodalom tükrében. És például ha pusztán csak az ovimbundu társadalomra vonatkozó Magyar-féle leírások tényeit és igazságát kívánnánk is feltárni (nem említve a kuanyamához hasonlóan izgalmas és a lunda királyságot feltáró vázlatot), terjedelmes tanulmány megalkotásába kellene fognunk.

Hasonlóan gazdag a Vajkai, majd Sebestyén által is szemrevételezett hagyományos mezőgazdaság, növénytermesztés, állattartás, a földek állapota és földrajzi adottságai, például a vízrajz jegyében. Magyar könyvében és hat naplókivonatában szinte mindenütt szó esik erről, mégpedig többnyire a táplálkozási szokásokra történő kitekintéssel együtt.

Különösen érdemleges eredményre juthatnánk ugyanakkor, ha számba vennénk Magyarnak a hiedelemrendszerekre, helyi vallásokra, az ezekkel összefüggő személyi, jogi és ünnepi szokásokra vonatkozó részleteit, mivel bár Magyar sok helyről korholó hangnemben adja hírül, hogy a vizsgált és bemutatásra kerülő népnél nem több, mint „buta fétisimádás” tapasztalható, mégis fény derül olyan jelenségekre, amelyek a modern afrikai valláskutatás számára elsőrendű adatokat jelentenek:

„A Religio ezen népeknél egy buta fétisimádás, a midőn a legundokabb tárgyak, mint kigyok, békák, krokodilyok, oroszlány, sat mint Istenségek kép mássai bizonyos esetekben tiszteltetnek. – Egy fő istenséget, Szuku-vánánge névvel, elösmernek, de véleményök szerint, igen hidegvérű lévén, ez, az élők sorsában igen kevés részt vesznek...” (Magyar 2012. 245. old.)

Ez az idézet két fontos vallástörténeti ismeretet nyújt a kutató számára: (1) Suku egy olyan istennév, amelyet modern vallástörténeti lexikonok is számon tartanak az ovim-

bunduktól („Teremtő isten, ő teremtette az eget, a folyókat, a hegyeket és az embereket...” – lásd: Jordan 2004. 295. old.), (2) másrészt amit az isten viselkedéséről a hiedelmek alapján az ovimbunduk vallanak (már Magyar által), az megfelel az Afrika-szerte érvényesülő istenképzet sajátos megjelenési formájának: az ún. *deus oziosus*ról (henyélő istenről) van szó, aki megteremtve a világot elvonul, és a hívőket magára hagyja, hogy éljék világukat, ahogy akarják.

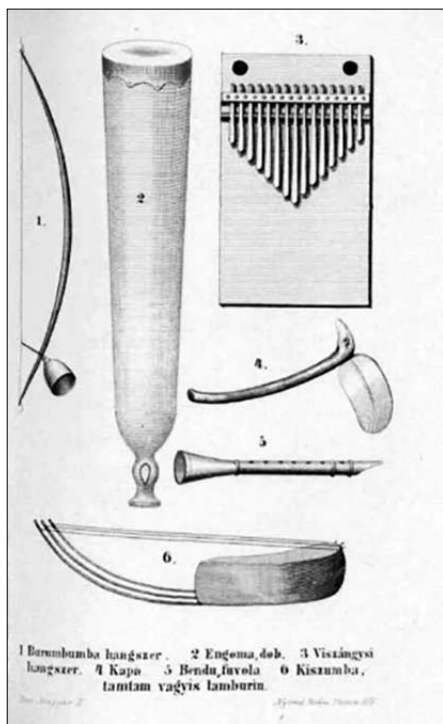
Bár Magyar felkészültségében mindenképpen hiányzott az, amit folklorisztikának nevezhetünk, spontán módon (a már említett eredetmítoszon kívül) mégis csak feljegyzett néhány éneket, közmondást, köszöntő formulát (erre külön érdemes odafigyelnünk, mert egy Európában már nem létező, de Afrikában fontos műfajról van szó). Sőt, többször eleveníti fel a táncokkal egybekötött ünnepeket, utalásokat tesz a dicsérő ének megszólaltatására, és ritka helyen még játékokra is utal.

Befejezésül az afrikai hagyományos zenével kapcsolatos nagy értékű adalékaira szeretnénk utalni. Ugyanis Magyar egyrészt pontos leírását adja a hagyományos balafonnak (ő egyébként másik ismert nevén, *marimbaként* említi), vagyis az afrikaiak xilofonjának (tehát a hangszertípus fa- és nem fémlapokkal felszerelt változatának), mégpedig annak is a félkör alakúra formált, nyakba akasztható változatát mutatja be, amely számtalan afrikai népnél megtalálható, és lenyűgöző hanghatású zenei variációk szólaltathatók meg rajtuk.

Talán még ennél is figyelemre méltóbb információ az, amit jeles terepmunkásunk az afrikaiak zongorájának nevezett szanzáról ad, bár ő ezt a hangszert a helyi kifejezéssel jelöli meg:

„A »viszángysi« hangszer következőleg van szerkesztve. egy arasznyi széles s valamivel hosszabb, vékony deszkára egymás mellé valami 30 vas toll van feszítve, és pedig a deszkán keresztben álló, egy hüvelyk magas vas talpazat fölött (mint hegedűinknél a húrok); e talpazat mögött egyik végöknél megerősítvék a tollak, másik végökkel pedig kihegyesedett félkört alkotnak, olykép, hogy a deszka két szélére helyeztetett tollak alig fél arasznyi hosszúak, a közép felé pedig fokoként hosszabbak, s ezáltal történik a vékonyról vastagra változó hang. A tollak kiálló végei negyedrészt hüvelyknyi szélesre vannak lapítva, s ezeket a két hüvelyk újjal pengetik. Rendesen a deszka alatt a hang öregbítése végett nagy fél kábák van helyeztetve, melyet két kézzel felfognak, a tollakon csak a két hüvelyk újjal működvén. Ügyes kéz kellemes hangokat tud e hangszerből kicsalni, s én minden afrikai hangszer közül ennek adom az elsőséget.” (Magyar 1859. 10. jegyzet, 200. old.)

Egy ilyen hangszeren ezen írás szerzőjének is módjában állt játszania. Egyébként pontos rajza megtalálható a kötet végén, a 6. táblán (3. rajz). Itt még egy különleges és végképpen csakis afrikai hangszer, a zenei íj is látható (Magyar barumbumbának nevezi), amelyet ma *szájhegedű* névvel illetnek (1. rajz). A zenélő a húron szájával képezi a

*Rajzok Magyar László
1859-ben megjelent könyvéből*

hangmagasságot, és a hang úgy képződik, hogy a játékos a lefogott húrreszt egy pálcikával ütögeti.

Magyar László írásai tehát (a maguk töredékességében is, hiszen műve második és harmadik kötete halálát követően lángok martalékává vált) számba veendő, elemzendő és értelmezendő adatok sokaságával szolgál. Kitűnik ez abból is, hogy vázlatunkban minden igyekezetünk ellenére sem állt módunkban szólni olyan néprajzi területekről, mint a településrendszer, a férfi és női viselet, a népszokások vagy az ékszeres és fegyveres, amelyekről Magyar ugyancsak gazdag ismeretanyagot nyújt. Ezek további dolgozatok tárgyai lehetnek majd.

Biernaczky Szilárd

Irodalom. *Bendefy-Benda László* (1934): Magyar László. Tizenöt év Dél-Afrikában. Budapest, 212 old.; *Ecsedy Csaba* (1969): Magyar László. 1818–1864. Ethnographia, 53, 4, 557–564. old.; *Fodor, István* (1983): Introduction to the History of Umbundu. László Magyar's Records (1859) and the Later Sources. Budapest, 327 old.; *Hunfalvy János* (1874): Magyar László. Akadémiai emlékbeszéd. Budapesti Szemle, 4. kötet, 325–339. old.; *Jankó János* (1887a): A Faro Szongo vízesés a Kongón. (Néhány szó Magyar László érdekében). Budapesti Szemle, 51. köt., 128. szám, 298–302. old.; (1887b): A Kongó név eredete. Földrajzi Közlemények, 505–509. old.; (1888): Afrika és a magyarok. Budapesti Szemle, 16. évf., 53. köt., 135. szám, 423–438. old.; *Jordan, Michael* ed. (2004): Dictionary of Gods and Goddesses. Second edition, New York, Facts on File, 401 old.; *Kéz Andor* (1937): Magyar László. In: Felfedezők lexikona. Budapest, 87–89. old.; (1938): Magyar László küszködése. In: Észak- és Dél-Afrika. (A Föld felfedezői és meghódítói, 2. köt.). Budapest, 302–313. old.; *Krizsán László* (1982): Társadalmi struktúra, tulajdonformák és életmód a Kimbundu (Ovimbundu) nép társadalmában a XIX. század közepén. Magyar László kutatásai alapján. Akadémiai doktori disszertáció, Budapest, TMB, 419 old.; (1983): Magyar László. Budapest, 227 old. (A múlt magyar tudósai, 11.); (1993): Kilombó-közösségek az afrikai társadalmak öngazgatású mikro-bázisai a XIX. században. Vasi Szemle, 2. sz., 205–219. old.; *Magyar László* (1859): Délafrikai utazásai 1849–57. években. Szerk. *Hunfalvy János*. Pest, 464 old. + 8 tábla; (2012): Magyar László utazása Dél-Afrika belsejében az 1849–1857 években. Közreadja: *Sebestyén Éva*. Budapest, 332 old. ill., + 1 térkép; (2018 [1857]): Kivonat Dél-Afrika belsejében tett utazásomból (Kamba, Kuanyama) 1852. AHU MATT, 1–32. old., No. 000.003.090, <http://afrikatudastar.hu>; *Nemerkényi Zsombor* (2008): Magyar László térképészeti munkájának összehasonlító elemzése. PhD-értekezés, Budapest, ELTE TTK Földtudományi Intézet, 149 old.; *Porto, Silva* (1986): Viagens e apontamentos de um portuense em África. Diário de António Francisco Ferreira da Silva Porto, I. (Publ.) *Maria Emília Madeira Santos*. Coimbra, Biblioteca Geral da Universidade de Coimbra, 462 old.; *Rónay, H.-Cooley, W. D.* (1854): Extracts from the Letters of an Hungarian Traveller (Ladislau M.) in Central Africa – Remarks. The Journal of the Royal Geographical Society (London), Vol. XXIV., 271–275. old.; *Sámi Lajos* (1874): Híres magyar utazók. IV. Magyar László. Athenaeum, No. 17, 1039–1049. old.; (1876): Dél-afrikai utazások és fölfedezések. Különös tekintettel Magyar László, Dr. Livingstone, (Dávid), Du Chaillu, (Paul Belloni), Stanley, (Henry Morton), Grant, (James Augustus), Speke, (John Hanning) és Cameron, (Vemey Lovelt) utazásaira. Budapest. (Magyar László: 154–243. old.); *Sebestyén Éva* (2012): Magyar László műve és életútja. In: Magyar László utazása Dél-Afrika belsejében az 1849–1957-es években. Közreadja: *Sebestyén Éva*, Budapest, 7–58. old.; *Thirring Gusztáv* (1884): Bevezetés. Dél-Afrikában tett legnevezetesebb utazások rövid vázlata. In: *Serpa, Pinto*: Serpa Pinto utazása Afrikán keresztül az

Atlanti oczenántól az Indiai oceánig. *Brózik Károly* átdolg. Budapest, 3–42. old. (Magyar Lászlóról: 16–21. old.); (1937): Magyar László élete és tudományos működése. Kritikai adalék a magyar földrajzi kutatások történetéhez. Magyar László kiadatlan írásai. Budapest, viii + 166 old. + 2 térkép; *Toldy Ferenc* (1858): Magyar László a délafrikai magyar utazó. Új Magyar Múzeum, I, 457–460. old.; *Vajda László* (1951): Magyar László (1818–1864). In: Nagy magyar utazók (19. század). Budapest, 75–100. old.; *Vajkai Zsófia* (1989): Notas de László Magyar explorador da Africa, sobre a agricultura dos povos angolanos. In: Estudos em Homenagem e Ernesto Vega de Oliveira, Lisboa, 825–850. old.

HÍREK

Ritka lelet Derecske határában. Régészeti és történeti szempontból kiemelkedő jelentőségű leletegyüttesre bukkantak a debreceni Déri Múzeum régészei Derecske határában – közölte a múzeum régészeti igazgatóhelyettese tegnap. Dani János a múzeumban tartott tájékoztatón kiemelte: a sírban egy férfi, egy nő, egy 10–14 év körüli és egy 1,5–2 éves gyerek csontvázára bukkantak, akiket a római császárkori szarmatáknál jellemző módon, háton fekvő, nyújtott pózban, dél–északi tájolással helyeztek el. A szakember szerint a családi temetés maga is szokatlan abban a korban, de az mindenképpen, hogy a csontvázak mellett egy egész erszény római ezüstpénzt is találtak. A leletekre április 26-án Derecske és Konyár között egy gázvezeték nyomvonalán végzett régészeti feltárás közben bukkantak. (OP. Magyar Hírlap, 2018. máj. 3. 13. old.)

* * *

Megújult az „Öspörös” bácsi göllei síremléke. Pünkösöd ünnepére megújult a göllei temetőben Seidl Károly (1838. szeptember 26., Veszprém–1906. november 29., Gölle) néhai plébánosa, későbbi igali kerületi esperes és édesanyja síremléke. A plébános, akit nagy magyar írónk, Fekete István „Öspörös” bácsinak szólított és több művében is megemlített, 1881 és 1906 között teljesített szolgálatot Göllében. Ő keresztelte Fekete Istvánt (1900–1970), kistestvéreit, Antalt és Erzsébetet, akik a Szent Vendel-kápolna tövében alusszák örök álmukat. Melléjük temettük újra Fekete István író és felesége, Piller Edit, illetve Bogács kutya földi maradványait 2004. augusztus 14-én. A göllei anyakönyv szerint ő keresztelte két hűgát, Ilonát és Katalint is. Annát már utóda, dr. Süttő Gyula plébános keresztelte, akinek idején épült a kálváriadomb és készültek a majolika stációk. Az ő síremléke is megújításra került a kálváriával együtt, még 2006-ban. A kései Etelkát már Kaposváron keresztelte Zimmert József akkori plébános. Őt alig egy hónapos korában búcsúztatták a kaposvári temetőben. Seidl Károly síremléke felújításának költségeit Szalai Jeremiás göllei prépost-plébános és jómagam mint helytörténész vállaltuk magunkra. *Bodó Imre*